

Anna Juryk

dr, Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie

Dariusz Michta

dr, adwokat

**Zmiana postanowienia oddalającego żądanie
w postępowaniu nieprocesowym.
Uwagi na marginesie postanowienia Sądu Najwyższego
z dnia 15 września 2011 r., sygn. II CSK 718/10**

1. Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 15 września 2011 r., sygn. II CSK 718/10, wskazał, że ubiegający się o zmianę prawomocnego postanowienia powinien wykazać zmianę okoliczności sprawy, gdyż odstępstwo od zasady powagi rzeczy osądzonej, wyrażonej w art. 523 zdanie pierwsze k.p.c., jest dopuszczalne tylko na podstawie i w granicach zmiany okoliczności. Dla zastosowania art. 523 zdanie drugie k.p.c. należy porównać okoliczności sprawy, które stanowiły stan faktyczny decydujący o oddaleniu wniosku ze stanem faktycznym, który wskutek zmiany może pozwolić na uwzględnienie wniosku. Nie jest to zatem ocena prawna tego samego, lecz zmienionego stanu faktycznego.

2. Postępowanie nieprocesowe jest, obok procesu, głównym trybem postępowania rozpoznawczego. Jest ono jednak dużo bardziej zróżnicowane w porównaniu z procesem¹. Dotyczy to zarówno przedmiotu, zasad procedowania, jak i skutków prawnych orzeczeń. W przeciwieństwie do procesu liczba zainteresowanych może być różna, a ich interesy nie muszą być sprzeczne. W postępowaniu nieprocesowym częściej niż w procesie zapadają orzeczenia konstytutywne (tworzące lub kształtujące stosunki prawne). Podstawową formą rozstrzygnięcia sądu w postępowaniu nieprocesowym jest postanowienie (art. 516 k.p.c.). W prawie polskim merytoryczne orzeczenia wydane w postępowaniu nieprocesowym uważa się za akty jurysdykcyjne wymiaru

¹ A. Miączyński, *Z rozważań nad istotą i funkcją orzeczeń nieprocesowych*, Acta Universitatis Wratislaviensis, No1028, Prawo CLXX, Wrocław 1990, s. 132.

sprawiedliwości, umożliwiające realizację podstawowej funkcji postępowania cywilnego, tj. ochronę prawną². Jest ono imperatywnym rozstrzygnięciem (decyzją) sądu, tj. aktem stosowania prawa. Merytoryczne postanowienia nieprocesowe są traktowane jako odpowiedniki wyroków w postępowaniu procesowym, w związku z czym posiadają analogiczne cechy: prawomocność, skuteczność, wykonalność³. Z punktu widzenia różnic zewnętrznych forma postanowienia jest bardziej elastyczna od formy wyroku. Dzięki temu sąd w postępowaniu nieprocesowym dysponuje większą swobodą działania. Jest ona w doktrynie ujmowana szerzej jako pogląd o występowaniu w postępowaniu nieprocesowym tzw. „prawa sędziowskiego”⁴. Pod tym pojęciem należy rozumieć szersze niż w procesie uprawnienia sądu do działania z urzędu, co przy elastycznych regulacjach postępowania nieprocesowego daje mu większe możliwości dostosowania werdyktu, sposobu rozstrzygnięcia do specyfiki danej sprawy.

Wyrok wydany w procesie co do zasady ma bilateralny charakter, ponieważ rozstrzyga spór prawny prowadzony przez dwie przeciwstawne sobie strony. Merytoryczne postanowienie w postępowaniu nieprocesowym może mieć charakter unilateralny, jeśli rozstrzyga o sytuacji prawnej jednej osoby lub multilateralny, jeśli rozstrzyga o sytuacji prawnej kilku osób uczestniczących w postępowaniu nieprocesowym⁵.

3. Podstawową ideą prawa procesowego jest wydanie słusznego orzeczenia. Przywołując słowa A. Miączyńskiego: „orzekanie nie ma być [...] loterią, w której na skutek szczęśliwego przypadku możemy czasem trafić na słusne rozstrzygnięcie, ale jest najważniejszą czynnością sądu w postępowaniu cywilnym”⁶.

Wydanie słusznego (trafnego) orzeczenia jest wynikiem sprawiedliwego rozstrzygnięcia sporu dokonanego w oparciu o zgodne z prawdą ustalenia faktyczne oraz na podstawie prawidłowo zastosowanych norm prawa materialnego i procesowego. Nie zawsze jest to zadanie proste, dlatego towarzyszy mu ryzyko popełnienia błędu, zarówno celowych, jak i niewynikających ze złej woli orzekających. Jako główne powody występujących w orzeczeniach uchybień wskazuje się na błędy w rozumowaniu na płaszczyźnie prawnej

² *Ibidem*, s. 133.

³ Szerzej *ibidem*, s. 132; także K. Korzan, *Skutki orzeczeń rozstrzygających sprawę co do istoty (prawomocność, wykonalność, skuteczność)*, „Rejent” 2005, nr 4, s. 10–18.

⁴ A. Miączyński, *Z rozważań...*, *op. cit.*, s. 132.

⁵ *Ibidem*, s. 139.

⁶ A. Miączyński, *Zaskarżenie uzasadnienia orzeczenia sądowego w postępowaniu cywilnym*, „Nowe Prawo” 1971, nr 5, s. 717.

albo faktycznej oraz błędy w postępowaniu⁷. Konieczne jest zatem stworzenia w ramach orzekania sytemu środków prawnych służących korygowaniu orzeczeń oraz usuwaniu błędów pojawiających się w związku z rozpoznawaniem konkretnej sprawy. Kontroli orzeczeń sądowych w postępowaniu cywilnym służą środki zaskarżenia. Prawo do ich wnoszenia stanowi jedno z podstawowych uprawnień człowieka i obywatela oraz istotną gwarancję państwa prawa. Wśród środków zaskarżenia w tytule VI księgi pierwszej, części pierwszej, k.p.c.⁸ uregulowano kolejno: apelację, zażalenie, skargę kasacyjną, skargę na orzeczenie referendarza sądowego, wznowienie postępowania oraz skargę o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia. Nie są to jednak wszystkie środki zaskarżenia, o jakich mowa w przepisach k.p.c. W innych miejscach kodeksu odnaleźć można takie środki zaskarżenia jak: sprzeciw od wyroku zaocznego (art. 344 § 1), zarzuty od nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym (art. 493 § 1) oraz sprzeciw od nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym (art. 503 § 1), skargę na czynności komornika (art. 767), zarzuty w postępowaniu egzekucyjnym, a także skargę o uchylenie wyroku sądu polubownego⁹ (art. 1205–1211). Są to środki zaskarżenia charakterystyczne dla konkretnego rodzaju orzeczenia lub postępowania (np. odrębnego, egzekucyjnego).

Środki zaskarżenia mogą przysługiwać w toku instancji od orzeczeń nieprawomocnych (apelacja, zażalenie), jak również służyć mogą do korekty orzeczeń prawomocnych (skarga kasacyjna, wznowienie postępowania, skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia).

W postępowaniu nieprocesowym apelacja przysługuje od nieprawomocnych merytorycznych postanowień, natomiast zażalenie – od postanowień proceduralnych (formalnych, które nie orzekają co do istoty sprawy, art. 518 k.p.c.)¹⁰. Z kolei skarga kasacyjna przysługuje od prawomocnego merytorycznego postanowienia oraz od postanowienia w przedmiocie odrzucenia wniosku i umorzenia postępowania kończących postępowanie z uwzględnieniem ograniczeń wynikających z art. 519 [1] k.p.c. Można także żądać stwierdzenia

⁷ T. Zembrzusi, *Skarga kasacyjna. Dostępność w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2011, s. 13–14, i powołana tam literatura.

⁸ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego, Dz.U.1964.43.29.

⁹ Środek ten bywa traktowany także jako samodzielne powództwo, T. Ereciński, [w:] J. Ciszewski, P. Grzegorzczak, K. Weitz, T. Ereciński, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Międzynarodowe postępowanie cywilne. Sąd polubowny (arbitrażowy)*, Warszawa 2012, s. 811; także A. Zielony, *Kilka uwag o naturze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego*, Warszawa 2010, s. 706 i n.; A. Zieliński, *Postępowanie cywilne. Kompendium*, Warszawa 2006, s. 197.

¹⁰ Na temat zwyczajnych środków zaskarżenia w postępowaniu nieprocesowym por. A. Zieliński, *Zwyczajne środki zaskarżenia (odwoławcze) w postępowaniu nieprocesowym*, „Monitor Prawniczy” 2002, nr 2, s. 57–62.

niezgodności z prawem prawomocnego merytorycznego postanowienia sądu drugiej instancji kończącego postępowanie w sprawie¹¹, jeżeli na skutek jego wydania stronie została wyrządzona szkoda, a zmiana lub uchylenie tego postanowienia w drodze przysługujących stronie środków prawnych nie było i nie jest możliwe (art. 519 [2] k.p.c.). Uczestnik postępowania może ponadto żądać wznowienia postępowania zakończonego prawomocnym merytorycznym postanowieniem (art. 524 k.p.c.). Wznowienie postępowania nie jest jednak dopuszczalne, jeżeli postanowienie kończące postępowanie może być zmienione lub uchylone.

Zgodnie z zasadą ogólną, wyrażoną w art. 13 § 2 k.p.c., przepisy o procesie stosuje się odpowiednio do innych rodzajów postępowań unormowanych w k.p.c. W celu uniknięcia powtórzeń regulacja środków zaskarżenia postanowień wydanych w postępowaniu nieprocesowym w księdze drugiej części pierwszej k.p.c. nie jest kompletna. Zatem w zakresie nieuregulowanym analogicznie znajdują zastosowanie właściwe przepisy dotyczące środków zaskarżenia orzeczeń wydanych w postępowaniu procesowym.

Konieczność zagwarantowania orzeczeniu stabilności i niepodważalności wyznacza granicę kontroli orzeczeń za pomocą środków zaskarżenia. W postępowaniu nieprocesowym obowiązuje zasada, że prawomocne merytoryczne postanowienie nie może być zmienione ani uchylone (art. 523 k.p.c.).

W doktrynie wyróżnia się prawomocność formalną (art. 363 k.p.c.) oraz materialną (art. 365 i 366 k.p.c.), traktowane jako dwa wzajemnie uzupełniające się aspekty (kierunki) działania tej samej prawomocności. Prawomocność formalna to brak możliwości zaskarżenia orzeczenia w drodze środków zaskarżenia w toku instancji lub brak możliwości zmiany orzeczenia, które wynika z faktu jego niezaskarżalności w drodze przewidzianych prawem środków zaskarżenia. Zgodnie z ogólnymi zasadami wynikającymi z k.p.c. dotyczącymi chwili uprawomocnienia się orzeczenia, postanowienie orzekające co do istoty sprawy, wydane w postępowaniu nieprocesowym, staje się prawomocne formalnie, jeśli nie przysługuje od niego środek odwoławczy lub inny środek zaskarżenia (art. 363 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.). Oznacza to, że postanowienie zaskarżalne, tj. takie, od którego przysługuje środek odwoławczy lub inny środek zaskarżenia, staje się formalnie prawomocne, gdy: a) strona zainteresowana nie wniosła w ustawowym terminie środka zaskarżenia – z chwilą bezskutecznego upływu tego terminu, oraz b) po wyczerpaniu toku instancji. Należy doprecyzować, że postanowienie uzyskuje

¹¹ Wprowadzona do k.p.c. na podstawie art. 2 ustawy z dnia 22 lipca 2010 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy – Prawo upadłościowe i naprawcze, Dz.U.2010.155.1037.

prawomocność z chwilą bezskutecznego upływu terminu dla uczestnika postępowania, w stosunku do którego termin upływa później, bowiem termin do wniesienia środka zaskarżenia może rozpoczynać swój bieg w różnym czasie dla poszczególnych uczestników. Natomiast postanowienie niezaskarżalne staje się prawomocne formalnie – co do zasady – z chwilą jego ogłoszenia, a jeśli nie podlega ogłoszeniu – z chwilą jego wydania, tj. podpisania sentencji, a w przypadku postanowień formalnych (niekończących postępowania w sprawie) wydanych na posiedzeniu jawnym – wpisania do protokołu. Przykładowo postanowienie jest niezaskarżalne, gdy przepis prawa dopuszcza tylko jednoinstancyjne postępowanie albo gdy sądem właściwym do rozpoznania sprawy w pierwszej i jedynej instancji jest Sąd Najwyższy.

Co do zasady uzyskanie prawomocności formalnej poprzedza i jest warunkiem uzyskania prawomocności materialnej. Dzięki niej ochrona prawna udzielona w orzeczeniu staje się stabilna i niepodważalna, strona niezadowolona z orzeczenia traci możliwość zmiany sytuacji prawnej, wynikającej z prawomocnego rozstrzygnięcia, a sądy i inne organy państwa są zobowiązane do jej respektowania¹². To związanie sądu wydanym przez niego orzeczeniem oraz związanie nim innych sądów i organów państwowych to skutek pozytywny prawomocności materialnej. W przypadku orzeczeń merytorycznych prawomocność materialna ma jeszcze dodatkowo skutek negatywny w postaci powagi rzeczy osądzonej, tj. zakazu wszczęcia i rozpoznawania po raz drugi tej samej sprawy między tymi samymi stronami.

Zasada wyrażona w art. 523 k.p.c. wskazuje zatem, że prawomocność dotyczy także postanowień nieprocesowych. Ponadto pod względem skutków są one zrównane z wyrokami w procesie cywilnym.

4. Opisana wyżej zasada stabilności postanowień nieprocesowych doznaje pewnych ograniczeń wynikających z art. 523 k.p.c. Po pierwsze dotyczy to sytuacji, gdy przepis szczególnie przewiduje możliwość zmiany lub uchylecia prawomocnego merytorycznego postanowienia. Spod pojęcia „przepisów szczególnych” należy od razu wykluczyć wyżej wspomniane nadzwyczajne środki zaskarżenia prawomocnych merytorycznych postanowień¹³. Możliwość skorzystania ze wznowienia postępowania oraz stwierdzenia niezgodno-

¹² Bogata literatura o pozytywnym aspekcie prawomocności materialnej i jej relacji do powagi rzeczy osądzonej por. P. Grzegorzczuk, [w:] M. Jędrzejewska, P. Grzegorzczuk, K. Weitz, T. Ereciński, J. Gudowski, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, część 1: Postępowanie rozpoznawcze, część 2: Postępowanie zabezpieczające*, Warszawa 2011, s. 127–132.

¹³ Warto odnotować, że dodane w 2010 r. przepisy dotyczące stwierdzenia niezgodności z prawem prawomocnego postanowienia umieszczono przed przepisem wyrażającym wspomnianą zasadę, że prawomocne merytoryczne postanowienie nie może być zmienione ani uchylone. Wyjątek poprzedza zatem regułą ogólną, wbrew zasadom poprawnej legislacji.

ści z prawem prawomocnego merytorycznego postanowienia dotyczy tylko takich postanowień, które nie mogą być zmienione lub uchylone na innej podstawie. Po drugie sąd w razie zmiany okoliczności sprawy może zmienić prawomocne postanowienie oddalające wniosek (tzw. postanowienia negatywne). Przepisy ustanawiające wyjątki interpretuje się ściśle, a *contratio* prawomocne postanowienie uwzględniające wniosek nie może być zmienione w razie zmiany okoliczności sprawy.

W drodze wykładni art. 523 k.p.c. można zatem wyróżnić postanowienia uwzględniające żądanie, tj. pozytywne (kształtujące, ustalające) oraz postanowienia oddalające żądanie, tj. negatywne, odmowne. O ile prawomocne postanowienie orzekające co do istoty sprawy (tzw. postanowienia pozytywne) nie może być zmienione ani uchylone, to prawomocne postanowienie oddalające wniosek (postanowienie negatywne) może być przez sąd zmienione zawsze, ilekroć ulegną zmianie okoliczności sprawy.

5. Ograniczenia zasady stabilności postanowień nieprocesowych, z mocy z art. 523 k.p.c., spowodowały w doktrynie pewne wątpliwości. Pierwsza z nich wynika z samego brzmienia przepisu art. 523 k.p.c. Chodzi o wzajemną relacją tych ograniczeń, tj. czy są one rozłączne. Należy opowiedzieć się za odpowiedzią twierdzącą. Możliwość zmiany prawomocnego postanowienia oddalającego wniosek, wynikająca z 2 zd. art. 523 k.p.c. nie jest przepisem szczególnym w rozumieniu zd. 1 art. 523 k.p.c.¹⁴ Przykładowo przepis szczególny art. 577 k.p.c. całkowicie znosi zakaz ponownego rozpoznania sprawy wynikający z powagi rzeczy osądzonej. Zezwala on zatem na zmianę postanowienia zarówno w sytuacji, gdy poprzednio rozważane okoliczności faktyczne w ogóle nie uległy zmianie, jak i gdy nie zaistniały żadne nowe okoliczności. Tymczasem prawomocne negatywne postanowienie może być zmienione wyłącznie na podstawie nowych okoliczności, tj. takich, które wystąpiły po jego wydaniu. Poprzednie okoliczności nie mają żadnego znaczenia dla tego ograniczenia. W tym przypadku przyjmuje się założenie, że cały materiał dowodowy, stanowiący podstawę faktyczną rozstrzygnięcia, uległ prekluzji z wyjątkiem okoliczności mogących stanowić podstawę do wznowienia postępowania¹⁵.

Druga wątpliwość dotyczy tego, czy prawomocne negatywne postanowienia korzystają z powagi rzeczy osądzonej. Innymi słowy czy art. 523 zd. 2 k.p.c. nie pozbawia negatywnych i merytorycznych postanowień nieprocesowych cechy prawomocności materialnej w jej aspekcie negatywnym.

¹⁴ K. Korzan, *Skutki orzeczeń...*, *op. cit.* s. 11.

¹⁵ *Ibidem*, s. 11.

W polskiej doktrynie panuje zgodność co do tego, że pozytywne i merytoryczne postanowienia nieprocesowe korzystają z powagi rzeczy osądzonej¹⁶. Przemawia za tym przede wszystkim treść art. 523 zd. 1 k.p.c., zgodnie z którym powaga rzeczy osądzonej nie przysługuje prawomocnym postanowieniom merytorycznym zarówno pozytywnym, jak i negatywnym tylko wyjątkowo, jeśli przewiduje to przepis szczególny. Dla sądu oznacza to brak możliwości odrzucenia wniosku zgodnie z art. 199 § 1 pkt 2) k.p.c. na tej podstawie, że sprawa została już prawomocnie rozstrzygnięta.

Ponadto większość doktryny opowiada się za przyjęciem, że negatywny aspekt prawomocności dotyczy także postanowienia oddalającego wnioszek¹⁷. Zakaz ponownego rozstrzygania sprawy przestaje wiązać z chwilą zmiany okoliczności faktycznych sprawy. Spotyka się jednak także pogląd odmienny przyznający negatywnym postanowieniom jedynie warunkową (względną) powagę rzeczy osądzonej¹⁸.

Można także spotkać poglądy, że zasadniczy skutek prawomocności, czyli zwiążanie treścią sentencji postanowienia orzekającego co do istoty sprawy, zależy w postępowaniu nieprocesowym – inaczej niż w postępowaniu procesowym – od charakteru postanowienia¹⁹. Kładzie się w tym wypadku akcent na pozytywny aspekt prawomocności materialnej.

Niezależnie jednak od przyjętego sposobu argumentacji, możliwość zmiany lub uchylecia negatywnego postanowienia merytorycznego w postępowaniu nieprocesowym nie oznacza pozbawienia go prawomocności w żadnym z jej aspektów.

Na niewielką przydatność tworzonych podziałów oceny prawomocności postanowień nieprocesowych może wskazywać milczenie przedstawicieli nauki w zakresie jej pozytywnego aspektu. Nikt przecież nie kwestionuje, że negatywne postanowienie wiąże osoby zainteresowane oraz sąd, który je wydał, a także inne sądy i organy władzy publicznej. Zakaz zmiany lub uchylecia, stanowiący istotę powagi rzeczy osądzonej oznacza, że postanowienie może realnie wiązać, i na odwrót – ustanowienie zasady zwiążania treścią postanowienia wyklucza możliwość jego zmiany lub uchylecia. Natomiast czym innym jest dopuszczenie – w drodze wyjątku – sytuacji, w której postanowienie przestaje wiązać, co jest możliwe na skutek jego zmiany lub uchylecia. Przy-

¹⁶ K. Lubiński, *Prawomocność materialna orzeczeń w postępowaniu nieprocesowym*, „Państwo i Prawo” 2003, nr 11, s. 46 oraz literatura podana w przypisie 17; K. Korzan, *Skutki orzeczeń...*, *op. cit.* s. 10.

¹⁷ K. Korzan, *Orzeczenia konstytucyjne w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1972, s. 111.

¹⁸ Por. literatura przytoczona przez K. Lubiński, *op. cit.*, s. 46, zwłaszcza przypis 18.

¹⁹ Por. J. Gudowski, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Postępowanie rozpoznawcze. Postępowanie zabezpieczające*, t. III, red. T. Ereciński, Warszawa 2012, s. 129.

wołując słowa A. Miączyńskiego „jak długo nie doszło do zmiany orzeczenia tak długo orzeczenie to zachowuje pełną prawomocność”²⁰.

6. Kwestia prawomocności postanowień nieprocesowych budzi także wątpliwości w innych państwach²¹. Duże różnice poglądów w tej sprawie wynikają z różnic w zakresie oceny celu i charakteru postępowania nieprocesowego.

Można wyodrębnić trzy główne stanowiska. Według pierwszego – orzeczenia nieprocesowe korzystają z prawomocności materialnej w takim samym zakresie jak orzeczenia procesowe, bo tego wymaga potrzeba zagwarantowania podmiotom ochrony prawnej²². Nie może być ona słabsza dla podmiotów postępowania nieprocesowego.

Drugie stanowisko odmawia orzeczeniom nieprocesowym prawomocności materialnej, ponieważ traktuje je jako akty administracyjne²³. Nie korzystają one z jednorazowości i ostateczności charakterystycznych dla orzeczeń sądowych.

Z kolei trzecie – pośrednie stanowisko – przyznaje orzeczeniom nieprocesowym materialną prawomocność w zależności od charakteru tego orzeczenia, przy czym zwraca się uwagę, że ma ona węższy zakres niż w procesie z powodu charakteru samego postępowania nieprocesowego²⁴. Wszędzie tam, gdzie sąd w postępowaniu nieprocesowym rozstrzyga spór prawny (na podobieństwo postępowania procesowego), orzeczenie nieprocesowe korzysta z prawomocności materialnej. W pozostałych sprawach należy zbadać, czy dochodzi do wydania ostatecznego rozstrzygnięcia. Jeśli tak to należy mu zagwarantować pełną stabilność i niezmienności, dzięki korzystaniu z materialnej prawomocności. W przeciwnym wypadku orzeczeniu nie przyznaje się prawomocności, przykładowo nie korzystają z powagi rzeczy osądzonej orzeczenia w sprawach z zakresu opieki prawnej. Można spotkać się z poglądami, że w takim przypadku sprawiedliwość indywidualna ustępuje miejsca bezpieczeństwu prawnemu.

²⁰ A. Miączyński, *Ochrona praw jednostki w postępowaniu nieprocesowym*, „ZNUJ. Prace Prawnicze” 1975, z. 85, s. 62.

²¹ K. Lubiński, *op. cit.*, s. 43–47 oraz powołana tam literatura (przypisy 1–15, 21–23, 25).

²² Przeważa ono w prawie niemieckim, austriackim, niektórych kantonach szwajcarskich (Zurich). *Ibidem*, s. 44–45.

²³ Charakterystyczne dla prawa francuskiego, orzeczenia nieprocesowe z założenia mają tymczasowy charakter, dopuszcza się w szerokim zakresie możliwość ich zmiany lub uchylecia, por. *ibidem*, s. 46 oraz literatura podana w przypisie 15–16; także *Prawo francuskie*, t. 1, red. A. Machowska, K. Wojtyczek, Kraków 2004, s. 220–221; ponadto por. definicję procedury administracyjnej i cywilnej (postępowanie niesporne) w prawie francuskim: *Dictionnaire de la culture juridique*, red. D. Alland, S. Rials, PUF, Paris 2003, s. 1222–1230.

²⁴ Tak w prawie bułgarskim, greckim, holenderskim, rumuńskim, włoskim, turecki, por. szerzej *ibidem*, s. 46–47.

Konkludując, różnice poglądów na temat prawomocności materialnej orzeczeń nieprocesowych występują nie tylko na gruncie systemów prawnych różnych państw, ale także w doktrynie i orzecznictwie poszczególnych państw. Jest ona wynikiem różnic w zakresie celów i funkcji postępowania nieprocesowego, tj. charakteru spraw rozpatrywanych w tym trybie.